

*Κι όταν πεθάνουμε να μας θάψετε κοντά κοντά
για να μην τρέχουμε μέσα στη νύχτα να συναντηθούμε.*

Τάσος Λειβαδίτης

Παρόν

Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ήταν κατάμεστη από ανθρώπους κάθε ηλικίας που κουβέντιαζαν μεταξύ τους, καθώς περίμεναν να ξεκινήσει η παρουσίαση. Οι περισσότεροι κρατούσαν ήδη στα χέρια τους το βιβλίο μου, ξεφυλλίζοντάς το, και η μυρωδιά του φρεσκοτυπωμένου μελανιού έφτανε στα ρουθούνια μου γεμίζοντας όλη μου την ύπαρξη με ικανοποίηση. Επιτέλους, είχε φτάσει η πολυπόθητη μέρα!

Ένιωθα περήφανη όχι μόνο για το γεγονός της έκδοσής του, αλλά κυρίως γιατί αυτή η μοναδική ιστορία θα περνούσε, κατά κάποιον τρόπο, στην αιωνιότητα. Ωστόσο δεν μπορούσα ακόμη να το πιστέψω πως το βιβλίο που έγραφα ενδιέφερε τόσους ανθρώπους, αν και γνώριζα πολύ καλά πως σε όλους αρέσει να κοιτάζουν τις ζωές των άλλων από την κλειδαρότρυπα. Πόσο μάλλον όταν βγαίνουν στην επιφάνεια άγνωστες πτυχές της σχέσης ενός από τα πιο συζητημένα ζευγάρια στην ιστορία του ελληνικού θεάματος.

Σίγουρα σε όλο αυτόν τον ντόρο συνέτεινε και η μακρά δικαστική διαμάχη για την έκδοσή του ή όχι, η οποία δημιούργησε ακόμη μεγαλύτερη προσμονή. Χωρίς να κάνω καμία προσπάθεια, η είδηση της κυκλοφορίας είχε γίνει *viral*, όπως αποκαλούν πλέον όλοι κάτι που συζητά ο κόσμος

ευρέως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τα μηνύματα που λάμβανα καθημερινά έδειχναν πέραν πάσης αμφιβολίας την αδημονία του αναγνωστικού κοινού, και όχι μόνο.

Βαδίζοντας αργά προς το βάθρο, παραδόξως ήμουν πολύ ήρεμη. Για πρώτη φορά στη ζωή μου ένιωθα όπως εκείνοι οι δυο, όταν τα φώτα της ράμπας και της δημοσιότητας έπεφταν πάνω τους. Όλες οι όμορφες αναμνήσεις μου απ' όσα είχα ζήσει, έπαιρναν απόψε ονειρική διάσταση.

Φέτος, κατά σύμπτωση, συμπληρώνονταν είκοσι χρόνια από τον θάνατο του Νικόλα Δούκα, και να που όλα είχαν συνωμοτήσει ώστε η παρουσίαση του βιβλίου μου, που είχε ως θέμα τη ζωή του, να γίνει τώρα. Δεν ήταν λίγες οι φορές, τα προηγούμενα χρόνια, που ήμουν έτοιμη να τα παρατήσω. Θυμόμουν, όμως, τα τελευταία λόγια που μου είχε πει εκείνος, κι έπαιρνα δύναμη για να συνεχίσω. *«Μην αφήσεις κανέναν να αποφασίσει γι' αυτά που θέλεις να κάνεις στη ζωή σου...»*

Μόλις έφτασα στο βάθρο και πήρα τη θέση μου, τα φώτα της αίθουσας χαμήλωσαν αργά και οι συζητήσεις κόπασαν. Στην οθόνη πίσω μου εμφανίστηκε το εξώφυλλο του βιβλίου, με τον Νικόλα Δούκα και τη Λυδία Ρανιέρη να εικονίζονται σε μία από τις πιο χαρακτηριστικές πόζες τους. Κοιτάζονταν στα μάτια αγκαλιασμένοι, σαν να αντάλλασσαν μυστικούς όρκους, κι αυτή η φωτογραφία, με τη μελαγχολία και το πάθος που απέπνεε, αποτύπωνε καλύτερα κι από τις λέξεις τον έρωτα που τους έδεσε μοιραία.

Τα πρόσωπά τους θάμπωσαν σταδιακά και στη συνέχεια, υπό το μουσικό θέμα μιας από τις πιο γνωστές ταινίες τους, άρχισε να προβάλλεται ένα βίντεο-αφιέρωμα στη ζωή αυτών των δύο μεγάλων ηθοποιών. Ουσιαστικά επρόκειτο για μια σύντομη αναδρομή σε κάθε θεατρική και κινηματογραφική δουλειά που είχαν κάνει μαζί ή χωριστά.

Με το φινάλε, τα φώτα άναψαν, και μέσα στο ζεστό χειροκρότημα του ακροατηρίου άνοιξα το τάμπλετ μου για να εκφωνήσω τον σύντομο λόγο που είχα ετοιμάσει. Δεν σκόπευα να μακρηγορήσω, καθώς μάντευα πως οι δημοσιογράφοι που ήταν παρόντες και ο κόσμος ήθελαν να μου θέσουν πολλές ερωτήσεις.

Μόλις η σιωπή απλώθηκε και πάλι στην αίθουσα, άρχισα:

«Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενη που ύστερα από είκοσι πέντε περίπου χρόνια αναμονής κρατάω στα χέρια μου το *Πράξη Τελευταία*. Όπως ήδη γνωρίζετε, ο ίδιος ο Νικόλας Δούκας μου αφηγήθηκε αυτά που πραγματικά συνέβησαν ανάμεσα σ' εκείνον και τη Λυδία Ρανιέρη.

»Δεν σας κρύβω πως αισθάνομαι δικαιωμένη μετά την πολύχρονη δικαστική περιπέτεια για την έκδοση ή όχι αυτού του βιβλίου και την επίσημη αναγνώριση πως στις σελίδες του καταγράφονται τα αληθινά περιστατικά...»

Αναζήτησα με το βλέμμα τον Μίλτο και τον γιο μας, που ήξερα πως βρίσκονταν ανάμεσα στους δημοσιογράφους. Το ζεστό τους χαμόγελο μου έδωσε ακόμη περισσότερη δύναμη και αποφασιστικότητα. Τους το ανταπέδωσα, πήρα μια βαθιά ανάσα και συνέχισα:

«Δεν θέλω να αναφέρω πολλά γι' αυτά που θα διαβάσετε στις σελίδες του βιβλίου. Πάντα πίστευα πως ο αναγνώστης είναι καλύτερα να ανακαλύπτει μόνος του τις αλήθειες. Και τις φανερές και τις κρυμμένες... Πάντως, θα ήταν μεγάλη ικανοποίηση για εμένα αν καταφέρω να σας κάνω να ταξιδέψετε σε μια άλλη εποχή, όπως ταξίδεψα κι εγώ ακούγοντας τον Νικόλα Δούκα για ένα ολόκληρο καλοκαίρι.

»Ξέρω πως αμφισβητήθηκε πολύ η γνησιότητα κάποιων γεγονότων. Ας είναι... Σημασία έχει ότι μετά την τελεσίδικη

δικαστική απόφαση, που στην ουσία πιστοποιεί την εγκυρότητά τους, και τον συμβιβασμό που επήλθε, επιτέλους κυκλοφόρησε, χωρίς βέβαια το αρχικό τέλος, αλλά αυτό που επέβαλαν οι συνθήκες».

Ένα σούσουρο με ανάγκασε να διακόψω στιγμιαία, και μόλις η ηρεμία επανήλθε, προχώρησα στο κλείσιμο της ομιλίας μου.

«Θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω πως αν δεν ήταν επιθυμία του ίδιου του Νικόλα Δούκα να εκδοθεί το παρόν βιβλίο, δεν θα το κρατούσατε σήμερα στα χέρια σας. Γι' αυτόν τον λόγο έχω δηλώσει πως τα έσοδα από τις πωλήσεις θα πάνε στο Ίδρυμα Πολιτισμού Νικόλα Δούκα και Βασιλικής Μαρκέλου. Σας ευχαριστώ που όλοι εσείς βρίσκεστε εδώ απόψε και είμαι έτοιμη να δεχτώ τις ερωτήσεις σας...»

Αυτή τη φορά το χειροκρότημα ήταν ακόμη πιο θερμό, κι αμέσως η οθόνη του κινητού μπροστά μου φωτίστηκε από το μήνυμα που μου έστειλε ο μοναχογιός μου. «*Είσαι υπέροχη... Συνέχισε έτσι...*» έγραφε. Τον ευχαρίστησα βουβά με ένα χαμόγελο, ενώ ο Μίλτος δίπλα του, φανερά συγκινημένος, με ενθάρρυνε με ένα νεύμα του κεφαλιού.

Στο μεταξύ, πολλά χέρια είχαν υψωθεί ανυπόμονα, κι αφού περιέφερα το βλέμμα στην αίθουσα, έδωσα τον λόγο σε έναν από τους δημοσιογράφους. Εκείνος πήρε το μικρόφωνο και είπε:

«Κυρία Κούρτη, κατ' αρχάς συγχαρητήρια για την έκδοση του βιβλίου σας. Είναι αλήθεια ότι όλοι αδημονούμε να το διαβάσουμε, διότι, εξ όσων ακούγονται, ανατρέπεται πολλά από αυτά που γνωρίζαμε για τη ζωή του Νικόλα Δούκα. Είναι, επίσης, γεγονός πως η οικογένεια της Βασιλικής

Μαρκέλου, που υπήρξε σύζυγός του για πολλά χρόνια, διαφώνησε. Ακόμη και σήμερα, που έχετε πια δικαιωθεί, ισχυρίζονται πως μεγάλο μέρος αυτών που γράφετε είναι προϊόν μυθοπλασίας. Θα ήθελα την άποψή σας για το θέμα».

«Η ερώτησή σας ποια είναι ακριβώς;» ζήτησα να μάθω, ξέροντας πως έπρεπε να είμαι πολύ προσεκτική. Ακόμη και μία λάθος λέξη μου θα μπορούσε να επισύρει νομικές συνέπειες. Σίγουρα στην αίθουσα υπήρχαν και άνθρωποι της οικογένειας Μαρκέλου, που παραμόνευαν για κάποιο ολισθημά μου.

Ο δημοσιογράφος φάνηκε να αμφιταλαντεύεται για μια στιγμή. Έπειτα έφερε ξανά το μικρόφωνο κοντά στα χείλη του και ρώτησε:

«Για ποιο λόγο δώσατε τόσο μεγάλη μάχη για να εκδοθεί αυτό το βιβλίο, ενώ ξέρατε πως θίγονται πρόσωπα και υπολήψεις;»

Η αλήθεια ήταν πως δεν γνώριζα, άλλωστε δεν ήταν μόνο ένας ο λόγος. Προσπαθώντας να επεξεργαστώ στο μυαλό μου την απάντηση που θα του έδινα, κοίταξα την οθόνη του τάμπλετ. Εκεί υπήρχε μόνιμα η φωτογραφία που είχαμε βγάλει με τον Νικόλα Δούκα σε μία από τις συναντήσεις μας. Δεν πρόλαβα, ωστόσο, να μιλήσω, καθώς εκείνη τη στιγμή ένιωσα να επικρατεί μια μικρή αναστάτωση στο ακροατήριο.

Ανασήκωσα τα μάτια και είδα να πλησιάζει από τον διάδρομο μια ηλικιωμένη κυρία. Στηριζόμενη στο μπαστούνι της κι έχοντας στο πλευρό της έναν νέο άντρα που την υποβάσταζε σε κάθε της βήμα, δεν άργησε να φτάσει μπροστά. Μόλις την αναγνώρισα, έκανα μεγάλη προσπάθεια να συγκρατήσω τα δάκρυά μου και να μην τρέξω να την αγκαλιάσω.

Εκείνη, με ένα νεύμα του χεριού της, μου υπέδειξε να συνεχίσω και κάθισε στη θέση που αμέσως της παραχώρησαν στην πρώτη σειρά.

Για λίγο μείναμε να κοιταζόμαστε αναπολώντας το παρελθόν, που σαν φουσκωμένο ποτάμι ξεχύθηκε μέσα μου, αναμοχλεύοντας παλιές εικόνες, με πιο νωπή εκείνη της πρώτης μέρας...

Βουλιαγμένη, Μάιος 1990

ΤΟ ΜΟΝΟ ΠΡΑΓΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΘΕΛΑ σήμερα ήταν να αργήσω στο ραντεβού μου. Οδηγώντας βιαστικά, έφτασα με την ψυχή στο στόμα στον προορισμό μου και πάραυτα χωρίς να ανεβάσω καν το παράθυρο του αυτοκινήτου. Το πολύ πολύ να μου έκλεβαν τα δύο βιβλία που είχα στο πίσω κάθισμα. Χαλάλι τους...

Περπατώντας γοργά, στάθηκα μπροστά στην είσοδο της παραθαλάσσιας μονοκατοικίας και κόλλησα το δάχτυλό μου επίμονα πάνω στο κουδούνι, ξεχνώντας πως ίσως γινόμουν ενοχλητική. Μόλις το συνειδητοποίησα, κατέβασα το χέρι και περίμενα, κοιτάζοντας το τζάμι της πόρτας. Διόρθωσα τα μαλλιά μου, σκούπισα με το δάχτυλο μια μικρή παρασπονδία του κραγιόν στα χείλη μου, έχωσα το πουκάμισό μου πιο βαθιά στο παντελόνι και στήριξα την τσάντα καλύτερα στον ώμο μου. Εκείνη τη στιγμή, μια χαμογελαστή γυναίκα άνοιξε και, πριν προλάβει να πει οτιδήποτε, βιάστηκα να μιλήσω.

«Καλημέρα σας. Έχω ραντεβού με τον κύριο Δούκα. Είμαι η Μάρω Κούρτη, δημοσιογράφος. Καθυστέρησα λίγο, επειδή...»

Πριν ολοκληρώσω τη φράση μου, εκείνη τραβήχτηκε με ευγένεια στην άκρη, καθησυχάζοντας τις ενοχές για την

αργοπορία μου. Μεθόδευα μήνες αυτή τη συνάντηση, αλλά, για κακή μου τύχη, μια πορεία στο Κέντρο με είχε βγάλει εκτός προγράμματος. Ο Νικόλας Δούκας είχε χρόνια να δώσει συνέντευξη, κι αν για εκείνον μετρούσε η απόλυτη συνέπεια, κινδύνευα να χάσω την τεράστια ευκαιρία που μου είχε παρουσιαστεί απρόσμενα.

Νιώθοντας μια ανησυχία, ακολούθησα τη γυναίκα στο εσωτερικό, με τα τακούνια μου να ακούγονται στο ξύλινο πάτωμα και τον αντίλαλό τους να σκορπίζεται στο ψηλοτάβανο σπίτι. Σε λίγο μπήκαμε σε ένα μεγάλο σαλόνι που το πλημμύριζε το φως του πρωινού ήλιου, διαπερνώντας τις φαρδιές τζαμαρίες που πρόσφεραν μια μαγευτική θέα της θάλασσας.

Εκείνη, πάντα χαμογελαστή, μου ζήτησε να περιμένω κι έφυγε προς την απέναντι μεριά, περνώντας κάτω από την καμάρα που οδηγούσε, προφανώς, σε κάποιο άλλο δωμάτιο.

Μόλις έμεινα μόνη, προσπάθησα να καταλαγιάσω το καρδιοχτύπι μου για την έκβαση αυτού του ραντεβού. Σταγόνες ιδρώτα κατηφόριζαν στην πλάτη μου από τη ζέστη και την υπερένταση, αφήνοντας ένα λεπτό ίχνος στο λευκό πουκάμισο που φορούσα.

Για να ηρεμήσω, βάλθηκα να παρατηρώ τον χώρο. Κομψά έπιπλα... καλόγουστα μικροαντικείμενα... καμία κραυγαλέα πολυτέλεια. Στους τοίχους κρέμονταν πίνακες ξένων, αλλά και γνωστών Ελλήνων ζωγράφων, πρωτότυπα έργα απ' ό,τι κατάλαβα κοιτάζοντάς τους καλύτερα. *Οι Τέσσερις Εποχές* του Γιάννη Τσαρούχη σε περίοπτη θέση, ενώ πάνω από το τζάκι υπήρχε το πορτρέτο της Βασιλικής Μαρκέλου, της γυναίκας με την οποία ο Νικόλας Δούκας έζησε για πολύ καιρό, μέχρι που τους χώρισε ο θάνατός της, δύο χρόνια

πριν. Γεγονός που, όπως είχα διαβάσει, του στοίχισε πολύ, δηλώνοντας πως ήταν ο έρωτας της ζωής του.

Της σκέψεις μου διέκοψε η είσοδος της γυναίκας, που την ακολουθούσε καταπόδας εκείνος, με τα άσπρα του μαλλιά να διακρίνονται πίσω της σαν φωτοστέφανο. Του έκανε χώρο για να προπορευτεί, και τότε αντίκρισα τον γερασμένο, πια, Νικόλα Δούκα να με κοιτάζει έντονα, καθώς πλησίαζε προς το μέρος μου.

«Αργήσατε έντεκα λεπτά...» ξεστόμισε χωρίς να με χαιρετήσει και με προσπέρασε, αγγίζοντας τα όρια της αγένειας.

Το αίμα μού ανέβηκε στο κεφάλι. Ένωσα την παρόρμηση να σηκωθώ και να φύγω χωρίς δεύτερη κουβέντα, αλλά θυμήθηκα τη μητέρα μου και πόσο είχε χαρεί που θα τον συναντούσα. Μπορεί να μου φαινόταν απότομος στην αρχή, μου είχε πει, αλλά ήταν σίγουρη πως μετά θα τον λάτρευα.

«Ζητώ συγγνώμη, αλλά μια πορεία στο Κέντρο με καθυστέρησε... Έκανα όσο πιο γρήγορα μπορούσα».

Μου έδειξε την πολυθρόνα απέναντί του, και μόλις κάθισα, έκανε το ίδιο, επιστρατεύοντας εκ των υστέρων τους καλούς του τρόπους.

«Δεν εξελέγη καλά καλά η νέα κυβέρνηση και άρχισαν τις πορείες...» αναστέναξε και στράφηκε προς τη γυναίκα. «Σμαράγδα, σε παρακαλώ φέρε μας λίγο νερό και ό,τι άλλο θέλει η κυρία Κούρτη».

Πόσα μου θύμιζε αυτή η φωνή!

«Είμαι εντάξει με το νερό», απάντησα χαμογελώντας και εστίασα στην παρουσία του.

Εκείνος με παρατηρούσε σαν κάτι πάνω μου να του κέτριζε το ενδιαφέρον. Μόλις μείναμε μόνοι, σηκώθηκε με μια μικρή δυσκολία και ήρθε προς το μέρος μου, βγάζοντας

το άσπρο φουλάρι από τον λαϊμό του. Μου το έτεινε με μια αέρινη κίνηση και είπε:

«Για να σκουπίσετε τον ιδρώτα σας...»

Έκπληκτη από τη χειρονομία του, το πήρα αμήχανα στα χέρια μου, αλλά πριν προλάβω να τον ευχαριστήσω, γύρισε και κάθισε αναπαυτικά στην πολυθρόνα του.

«Αν σιχαίνεστε, να πω στη Σμαράγδα να σας φέρει μια καθαρή πετσέτα», σχολίασε, βλέποντάς με να κρατώ το φουλάρι του ακίνητη.

Ντροπιασμένη που του έδωσα μια τέτοια εντύπωση, το έφερα στο μέτωπό μου και το σκούπισα απαλά. Η μυρωδιά της κολόνιας του χτύπησε σαν ωστικό κύμα την όσφρησή μου και με αποσυντόνισε τελείως. Εκείνος έδειχνε να απολαμβάνει ό,τι συνέβαινε, εξακολουθώντας να με κοιτάζει έντονα.

«Σας ευχαριστώ πολύ που δεχτήκατε να με συναντήσετε», είπα, σε μια προσπάθεια να αποκαταστήσω τους τύπους, και συνέχισα: «Ξέρω πως σας πίεσαν να το κάνετε, κι αν δεν θέλετε να μιλήσουμε, να μη σας κουράζω...»

Ένα χαμόγελο έσκασε στα χείλη του, εκείνο το γνώριμο χαμόγελο που τον έκανε τόσο ακαταμάχητο στις ταινίες.

«Φοβάμαι πως αν δεν εκπληρώσω την επιθυμία κοτζάμ Προέδρου της Δημοκρατίας, θα με απελάσει από τη χώρα. Και δεν νομίζω πως θα αντέξω την εξορία σε αυτή την ηλιθία», αστειεύτηκε, την ώρα που η γυναίκα άφηνε τα νερά στο τραπέζι ανάμεσά μας.

Χαμογέλασα και πήρα το παγωμένο ποτήρι πίνοντας με λαχτάρα, μιας και το στόμα μου είχε στεγνώσει από τη δίψα και την αγωνία να προλάβω στο ραντεβού.

«Εκμεταλλεύτηκα τη στενή σας φιλία, είναι η αλήθεια...» είπα, σκύβοντας ελαφρά το κεφάλι.

«Και γιατί Μάρω κι όχι Μαρία;» με ρώτησε αλλάζοντας θέμα, σαν να μην τον ενδιέφερε το σχόλιό μου, ενώ ταυτόχρονα μου πρότεινε τσιγάρο από ένα ανοιχτό πακέτο.

«Ευχαριστώ, αλλά δεν καπνίζω», δήλωσα και συνέχισα απαντώντας στην ερώτησή του: «Μάρω έλεγαν τη γιαγιά μου. Από μικρή με φώναζαν έτσι και μου έμεινε».

Ενώσω εκείνος πάσχιζε να ανάψει με τον αναπτήρα του το τσιγάρο, έβγαλα το σημειωματάριο και το μικρό μου κασετόφωνο, θέλοντας να του δείξω ότι έπρεπε, επιτέλους, να ξεκινήσει η συνέντευξη για την οποία βρισκόμουν εδώ. Ωστόσο η σκηνή που διαδραματιζόταν απέναντί μου ήταν άκρως αστεία. Κρατιόμουν με δυσκολία για να μη γελάσω, γιατί αυτό που έβλεπα μου θύμιζε κωμική σεκάνς κάποιας από τις ταινίες του που είχα δει, αλλά εκείνη τη στιγμή δεν μου ερχόταν στον νου ο τίτλος της.

Ο Νικόλας Δούκας, θυμωμένος, μάλωνε με τον αναπτήρα του, που δεν φιλοτιμείτο με τίποτα να ανάψει. Τον ταρακουνούσε, τον έβριζε, τον χτυπούσε στο μπράτσο της πολυθρόνας, κρατώντας με πείσμα το τσιγάρο στα χείλη του. Δεν μπορούσα να καταλάβω αν υποκρινόταν, αλλά κι αυτό να συνέβαινε, το έκανε τόσο τέλεια, που ήθελα να σηκωθώ και να πάω κοντά του για να τον βοηθήσω.

Ευτυχώς, η παρέμβαση της Σμαράγδας έδωσε τέλος στη... διαμάχη, και σε λίγο η καύτρα φλογίστηκε με την πρώτη ρουφηξιά. Μου έκανε εντύπωση που κάπνιζε στην ηλικία του, αλλά παρατηρώντας την απόλαυση που ένιωθε, κατάλαβα πως λίγο τον ένοιαζε το κακό που του προκαλούσε αυτή η συνήθεια.

«Να δεις που κάποτε θα το απαγορεύσουν στους δημόσιους χώρους», είπε φυσώντας ψηλά τον καπνό με μισόκλειστα μάτια.

Ο ήχος του τηλεφώνου ανέκοψε την απόπειρά μου να αρχίσω τις ερωτήσεις. Γνώριζα πως δεν θα είχα πολύ χρόνο μαζί του. Μισή ώρα είχαμε συμφωνήσει να του μιλήσω, και ήδη με τούτα και μ' εκείνα είχε περάσει το μεγαλύτερο μέρος της.

Αυτό που με είχε εντυπωσιάσει περισσότερο απ' όλα ήταν η ταραχώδης προσωπική του ζωή, για την οποία, αν και είχαν ακουστεί πολλά, φρόντιζε πάντα να θολώνει τα νερά.

Η Σμαράγδα κατέφθασε κρατώντας μια συσκευή με περιστρεφόμενο καντράν και του έδωσε το ακουστικό, σέρνοντας το μακρύ καλώδιο, με κίνδυνο να μπερδευτεί στα πόδια της. Παρέμεινε δίπλα του όση ώρα εκείνος μιλούσε.

Τον έβλεπα να μου ρίχνει κλεφτές ματιές, σαν να μην τον ένοιαζαν και πολύ αυτά που άκουγε από την άλλη άκρη της γραμμής. Στην ουσία δεν πρόφερε λέξη, παρά μόνο συγκατένευε πού και πού με ένα κοφτό «χμ... χμ...» δείχνοντας έτσι στον συνομιλητή του πως συμφωνούσε.

Με το μυαλό μου να γυροφέρνει τις ερωτήσεις που σκόπευα να του θέσω, έμεινα να τον κοιτάζω γοητευμένη. Μπροστά μου καθόταν ένας από τους μεγαλύτερους ηθοποιούς που πέρασαν από την Ελλάδα. Δεν υπήρχε ταινία του που να μην είχα δει και, ευτυχώς, τον είχα προλάβει και στο θεατρικό σανίδι, λίγο πριν το εγκαταλείψει.

Το φρεσκοξυρισμένο του πρόσωπο γυάλιζε και οι ρυτίδες του χάνονταν στη λάμψη που ακτινοβολούσε. Όλες οι κινήσεις του είχαν μια αρχοντιά. Τα ρούχα του, ατσάκιστα, έδειχναν ραμμένα στα μέτρα του, υπογραμμίζοντας την απaráμιλλη κομψότητα που ανέκαθεν τον χαρακτήριζε.

Η στάχτη από το τσιγάρο ήταν έτοιμη να πέσει πάνω του, και η Σμαράγδα έσπευσε να βάλει κάτω από το χέρι του το τασάκι. Εκείνος τίναξε το τσιγάρο χωρίς να

αποσπαστεί η προσοχή του από το τηλεφώνημα, κι ύστερα από μερικά ακόμη «χμ... χμ...» ακούμπησε το ακουστικό στη συσκευή.

«Αν έχετε κάποιο πρόγραμμα, και επειδή άργησα, μπορούμε να κανονίσουμε τη συνέντευξη για κάποια άλλη φορά», πρότεινα, μόλις μείναμε και πάλι μόνοι. Την ίδια στιγμή μετάνιωσα που το ανέφερα, διότι ήξερα πως αν έχανα τη σημερινή ευκαιρία, ίσως να μην υπήρχε δεύτερη.

Η απάντησή του με καθησύχασε. «Κανένα πρόγραμμα δεν έχω, όπως βλέπετε, πέρα από το να απολαμβάνω τη γαλήνη των γηρατειών μου. Και δεν νομίζω πως έχω τίποτα σπουδαίο να πω για τη ζωή μου, αλλά αφού επιμένετε τόσο πολύ...»

Έκλεισα το σημειωματάριό μου αναστενάζοντας και του είπα: «Προσπάθησα με πολλούς τρόπους να σας πλησιάσω, αλλά δεν...»

«Και γιατί θέλατε να με πλησιάσετε;» με ρώτησε ανυπόμονα, πριν προλάβω να ολοκληρώσω τη φράση μου.

Δεν ξέρω γιατί, αλλά ένιωσα τα μάγουλά μου να κοκκινίζουν.

«Είναι πολλοί οι λόγοι για τους οποίους ήθελα να μιλήσω μαζί σας, κύριε Δούκα. Σας θαυμάζω ως ηθοποιό...» Ακούστηκε πολύ κλισέ, αλλά το εννοούσα απόλυτα.

«Υπήρξαν, υπάρχουν και θα υπάρξουν πολύ καλύτεροι ηθοποιοί από εμένα, παιδί μου. Ήμουν ένας ανάμεσα στους πολλούς, τίποτα παραπάνω, τίποτα σημαντικό. Αυτά περί σπουδαιότητας τα διαδίδουν εκείνοι που αρέσκονται να δημιουργούν είδωλα. Νομίζω πως όλες οι εκδηλώσεις απέραντου θαυμασμού προς το πρόσωπό μου δεν δείχνουν παρά την ανάγκη των ανθρώπων να ξεφεύγουν πότε πότε από τα τετριμμένα».

Τον κοίταξα εντυπωσιασμένη από την ταπεινότητά του. «Η καριέρα σας, πάντως, άλλα λέει», μουρμούρισα.

«Ίδου τι απέμεινε από την καριέρα μου!» αναφώνησε εκείνος, δείχνοντας περιφρονητικά τον εαυτό του. «Ένα γερόντι που καρτερά τον θάνατο. Αυτή τη στιγμή δεν διαφέρω σε τίποτε απ' οποιονδήποτε άλλο της ηλικίας μου που βρίσκεται ξεχασμένος σε κάποιο γηροκομείο».

Σοκαρισμένη από αυτό που άκουσα, εξέφρασα την ένστασή μου. «Δεν είναι δυνατόν να πιστεύετε πως έχετε καταφέρει λίγα. Ζήσατε όσα άλλοι δεν θα ζήσουν σε τρεις ζωές μαζί».

«Η μέρα που σταμάτησα το θέατρο ήταν η πιο όμορφη της ζωής μου...» ψέλλισε με ένα βλέμμα αναπόλησης.

«Ήμουν εκεί», είπα, καταλαβαίνοντας ότι είχε έρθει η ώρα των εξομολογήσεων. Του έδειξα το κασετόφωνο, ζητώντας του βουβά την άδεια να ηχογραφήσω την κουβέντα μας.

Εκείνος ανέμιση αδιάφορα το χέρι, εννοώντας μάλλον «ναι», οπότε πάτησα το κουμπί της ηχογράφησης και τον κοίταξα.

«Πόσο ήσαστε τότε;» με ρώτησε με βραχνή φωνή.

«Τόσο ώστε να θυμάμαι ότι διακόψατε την παράσταση λέγοντας: “Δεν μπορώ... Συγγνώμη...” Κι αμέσως μετά αποχωρήσατε, χωρίς να ξαναπαίξετε ποτέ».

Έσβησε το τσιγάρο του νευρικά στο τασάκι και η ματιά του χάθηκε στον ορίζοντα.

«Ναι, είναι αλήθεια, δεν άντεξα, και σαν μπουχτισμένη πόρνη που θέλει να ξεφύγει από την άθλια ζωή της, διέκοψα την παράσταση και ξεστόμισα στο άφωνο κοινό αυτό που χρόνια ήθελα να εκφράσω, εγκαταλείποντας για πάντα τη μυρωδιά του σανιδιού... Το θυμάμαι σαν τώρα. Σάββατο

ήταν, στην πρεμιέρα του *Δον Ζουάν*. Ο κόσμος είχε γεμίσει ακόμη και τις σκάλες που οδηγούσαν στα θεωρεία. Κάθε χρόνο από τότε, γιορτάζω αυτή τη μέρα σαν να γεννήθηκα και πάλι».

Η μικρή παύση που έκανε, μου έδωσε την ευκαιρία να μπω κατευθείαν στο θέμα που με ενδιέφερε.

«Μήπως στην απόφασή σας να σταματήσετε οριστικά το θέατρο έπαιξε ρόλο ο χωρισμός σας με τη Λυδία Ρανιέρη;»

Για μια στιγμή νόμισα πως το βλέμμα του θα με πυρπολούσε, έτσι όπως με κοίταξε. Σηκώθηκε σπρώχνοντας με όση δύναμη είχε τα μπράτσα της πολυθρόνας και πήγε και στάθηκε μπροστά στις τζαμαρίες, κοιτάζοντας έξω.

«Είστε αυθάδης... Αυτό συνέβη πολλά χρόνια πριν σταματήσω, πώς θα μπορούσε να με επηρεάσει; Ποιο είπαμε ότι είναι το όνομά σας;»

«Μάρω...»

Πριν καλά καλά το αρθρώσω, το φώναξε με σπιβαρή φωνή, λες και θα ξεκινούσε να απαγγέλλει κάποιο κομμάτι αρχαίας τραγωδίας. Στράφηκε προς το μέρος μου και στο πρόσωπό του σχηματίστηκε αργά ένα γλυκό χαμόγελο, που τον έκανε να μοιάζει με παιδί.

«Ο χωρισμός μας δεν έπαιξε κανέναν ρόλο στην απόφασή μου, γιατί δεν νομίζω πως χωρίσαμε ποτέ. Έτσι κι αλλιώς, αυτό που εσείς εννοείτε ως χωρισμό, συνέβη, όπως είπα, χρόνια πριν».

Τον κοίταξα με μεγάλη περιέργεια, προσπαθώντας να καταλάβω το νόημα των λόγων του. Η τρανταχτή φωνή του, όμως, με έβγαλε από τον προβληματισμό μου.

«Το ίδιο αυθάδης ήταν και η Λυδία τότε που τη γνώρισα, τη μέρα που οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα...»

Αθήνα, 27 Απριλίου 1941

Ο ΗΛΙΟΣ ΕΙΧΕ ΞΕΠΡΟΒΑΛΕΙ εδώ και κάμποση ώρα πάνω από τον Υμηττό, λούζοντας με τις ακτίνες του το λεκανοπέδιο.

Στην ταράτσα ενός παλιού αρχοντικού, σε μια πάροδο της Βασιλίσσης Σοφίας, μια παρέα νέων που στριμώχνονταν σαν σαρδέλες πίσω από γλάστρες με κάθε λογής λουλούδια της άνοιξης, προσπαθούσε να εντοπίσει την πηγή του μονότονου ήχου που έφερνε το πρωινό αεράκι. Έμοιαζε με απειλητικό γρύλισμα θηρίου που κατευθυνόταν προς το κέντρο της Αθήνας.

Δεν είχαν περάσει πολλές μέρες από τότε που το Μέτωπο κατέρρευσε, και τώρα ανεμπόδιστα οι Γερμανοί κατακτητές χτυπούσαν ρυθμικά την μπότα τους στην ελληνική γη, υψώνοντας παντού τη σημαία με τον αγκυλωτό σταυρό, που σηματοδοτούσε την κατοχή τους.

Τα πρώτα γερμανικά εμβατήρια διέσχιζαν ήδη την έρημη και ανοχύρωτη πόλη, κι αμέσως μετά, σαν μυρμηγκια σε παράταξη, ξεπρόβαλαν ελαφρά τεθωρακισμένα οχήματα, φορτηγά γεμάτα στρατιώτες και μια φάλαγα μοτοσικλετιστών, που κατέβαιναν βιαστικά προς το Σύνταγμα.

Ο κόσμος στους δρόμους λιγοστός, και μόνο σε κάποιο μπαλκόνι στο βάθος δυο τρεις κουνούσαν τη Σβάστικα, δείχνοντας πως καλωσορίζουν τους κατακτητές. Στα υπόλοιπα σπίτια, οι πόρτες και τα παράθυρα ήταν ερμητικά κλειστά από τη στιγμή που έφτασαν τα μαντάτα της εισβολής των Ναζί.

Ο ελληνικός στρατός, ανήμπορος να αντιμετωπίσει τη θηριώδη πολεμική μηχανή τους, παρέδωσε τα όπλα, πλην ελάχιστων αγωνιστών που προτίμησαν να πεθάνουν πολεμώντας. Η κυβέρνηση είχε καταφύγει στην Κρήτη, και τώρα η χώρα, ουσιαστικά χωρίς ηγεσία, καθώς είχε συνθηκολογήσει, περίμενε τον διορισμό εκείνης που θα επέβαλλαν οι κατακτητές.

Λίγη ώρα νωρίτερα, ο εκφωνητής του ραδιοφωνικού σταθμού, πριν σιγήσει η φωνή του, είχε ανακοινώσει τις τελευταίες εξελίξεις, καλώντας τον κόσμο να μην καταθέσει τα όπλα:

«Έλληνες, οι Γερμανοί εισβολείς ευρίσκονται εις τα πρόθυρα των Αθηνών. Αδέλφια, κρατήστε καλά μέσα στην ψυχή σας το πνεύμα του Μετώπου... Έλληνες, ψηλά τις καρδιές... Ο πόλεμός μας συνεχίζεται, και θα συνεχιστεί μέχρι της τελικής νίκης. Ζήτω το έθνος των Ελλήνων!»

Στην παρέα των νεαρών, μία από τις κοπέλες έφερε το δάχτυλο στα χείλη της, δείχνοντας στους υπόλοιπους να σταματήσουν τις κουβέντες, μην τυχόν και προδοθεί η παρουσία τους εκεί, παρόλο που κάτι τέτοιο ήταν απίθανο από αυτή την απόσταση. Όλοι υπάκουσαν, εκτός από έναν αδύνατο με γυαλιά, που περιέπαιζε τον φόβο των άλλων.

«Νικόλα, σταμάτα, σε παρακαλώ. Κάνεις σαν μικρό παιδί. Δεν είσαι στο θέατρο. Είναι επικίνδυνο να μας δουν εδώ πάνω».

Τότε εκείνος την κοίταξε σκανταλιάρικα και, παριστάνοντας πως κρατούσε ένα φανταστικό όπλο, έκανε πως πυροβολεί προς το πλήθος των Γερμανών που παρέλαυναν στον κεντρικό δρόμο.

Η κοπέλα, τρομαγμένη, ζήτησε επιτακτικά από τους νεαρούς να φύγουν από κει, και ο ένας πίσω από τον άλλο πήραν να κατεβαίνουν την ελικοειδή, σιδερένια σκάλα που οδηγούσε στον ακάλυπτο.

«Είσαι τρελός...» ψιθύρισε εκείνη στον Νικόλα, που παρέμεινε στην ταρατσα, και σκυφτή ακολούθησε τους υπόλοιπους.

Ο νεαρός χαμογέλασε και στράφηκε πάλι προς τα εκεί όπου οι γκριζόμαυρες στολές γέμιζαν τον δρόμο, σαν κάποιος να μουτζούρωνε βιαστικά έναν πίνακα με σκούρο χρώμα. Έτσι όπως έρχονταν αδιάκοπα, έμοιαζαν να μην έχουν τελειωμό, εισβάλλοντας στην πρωτεύουσα και σηματοδοτώντας την έναρξη της πιο ζοφερής περιόδου που θα περνούσε ο τόπος...

Το χαμόγελο πάγωσε στα χείλη του, καθώς γνώριζε πολύ καλά πως από δω και πέρα τα πράγματα θα γίνονταν για όλους αβάσταχτα. Με τα αστεία που έκανε προσπαθούσε απλώς να τονώσει το φρόνημα των φίλων του, αλλά και το δικό του.

Πρόσφατα είχε ζητήσει να καταταγεί για να πάει στο Μέτωπο, αλλά τον πρόλαβε η ανακοίνωση της συνθηκολόγησης και η αναπόφευκτη παράδοση της χώρας. Μόλις λίγες μέρες πριν, από το ίδιο σημείο παρακολουθούσε, όρθιος όμως, την αποχώρηση των εξαθλιωμένων Βρετανών στρατιωτών, που αναζητούσαν διέξοδο προς την Κρήτη, κι από κει στην Αφρική.

Ο Νικόλας, αν και ήθελε από την αρχή να πολεμήσει, υπέκυψε στις πιέσεις του πατέρα του να μην το κάνει. Με την

επιρροή που είχε εκείνος στον δικτάτορα πρωθυπουργό, κατάφερε να τον εξαιρέσει, προβάλλοντας ως δικαιολογία πως ένας ηθοποιός ήταν πιο χρήσιμος στα μετόπισθεν, για να κρατά το ηθικό των πολιτών ψηλά με την ψυχαγωγία που τους πρόσφερε.

Πριν από ενάμιση χρόνο, ο νεαρός Δούκας είχε κάνει το θεατρικό του ντεμπούτο, και όλοι μιλούσαν για ένα μεγάλο αστέρι που μόλις είχε ανατείλει. Προερχόμενος από καλλιτεχνική οικογένεια, ακολούθησε αυτό που του επέβαλλε ο περίγυρος, το οποίο, όμως, έτσι κι αλλιώς, λάτρευε και ο ίδιος πολύ. Εντούτοις, όσο κι αν έκανε κάτι που αγαπούσε, δεν έπαυε να αναρωτιέται, όλους αυτούς τους μήνες του πολέμου, αν πάνω στο σανίδι πράγματι πρόσφερε περισσότερα στην πατρίδα απ' ό,τι αν έπαιρνε ένα όπλο και πήγαινε στο Μέτωπο.

Ο τρόπος που αυτή την εποχή διακωμωδούσε σε ένα νούμερο τον Μουσολίνι, είχε καταγραφεί ως μία από τις πιο κωμικές σκηνές του ελληνικού θεάτρου. Υπήρχαν μέρες που κατόπιν απαίτησης του κοινού έπαιζε ξανά το νούμερο στο τέλος της παράστασης.

Το κουδούνι ενός ποδηλάτου που ακούστηκε αίφνης στην ήσυχη γειτονιά, τον ανάγκασε να ανασηκωθεί ξαφνιασμένος. Τίναξε το παντελόνι του, διόρθωσε τη θέση των χοντρών, κοκάλινων γυαλιών του για να βλέπει καλύτερα και τέντωσε σαν κοκοράκι τον λαιμό του προσπαθώντας να εντοπίσει την πηγή του ήχου.

Ακριβώς από την αντίθετη μεριά του δρόμου, μια κοπέλα κατέβαινε με γρήγορο πεντάλ, φορώντας ένα φουστάνι κίτρινο στο χρώμα του ήλιου. Στο ένα χέρι κρατούσε με δυσκολία

μια ελληνική σημαία και με το άλλο το τιμόνι, χτυπώντας κακίη κακώς το κουδουνάκι πάνω σε αυτό, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσε να διατηρήσει την ισορροπία της στην κατηφόρα.

Μα τι κάνει αυτή η τρελή; αναρωτήθηκε ο Νικόλας, βλέποντας ότι εκείνη είχε βάλει ρότα κατά κει όπου παρέλαυναν οι Γερμανοί. Της φώναξε να σταματήσει, αλλά η κοπέλα, ρίχνοντάς του μια γρήγορη ματιά, αντί να το κάνει, συνέχισε πιο δυναμικά, ανεμίζοντας ακόμη πιο ψηλά τη σημαία και φωνάζοντας: «Έξω οι δολοφόνοι!»

Χωρίς δεύτερη σκέψη, εκείνος ζύγισε το σώμα του και πήδησε πάνω στο πεύκο, που η κορφή του ξεπερνούσε την ταρατσα. Πιάστηκε από ένα χοντρό κλαδί και βάλθηκε να κατεβαίνει προσεκτικά, λυγίζοντας τα λεπτά κλωνάρια του δέντρου. Τα χέρια του γέμισαν με ρετσίνι, κι αυτό δυσχέρανε ακόμη περισσότερο την κατάβασή του.

Κοιτάζοντας φευγαλέα προς την πλευρά της κοπέλας, διαπίστωσε πως τον είχε προσπεράσει, πλησιάζοντας, κάθε στιγμή που περνούσε, ολοένα και πιο κοντά στον κίνδυνο. Αλαφιασμένος, έβιασε τις κινήσεις του.

Ήθελε περίπου δύο μέτρα για να πατήσει στο έδαφος, όταν ένα κλωνάρι έσπασε κάτω από τα πόδια του και βρέθηκε να αιωρείται στο κενό. Το μόνο που κατάφερε ήταν να γραπωθεί από κάτι ξερές πευκοβελόνες και κρατώντας τες σφιχτά στη χούφτα του έσκασε με την πλάτη στον χωμάτινο δρόμο. Σκούπισε πάνω στο παντελόνι τα χέρια του και φόρεσε βιαστικά τα γυαλιά του, που ευτυχώς δεν είχαν σπάσει.

Αφού βεβαιώθηκε πως δεν είχε πάθει τίποτα σοβαρό, άρχισε να τρέχει, κουτσαίνοντας ελαφρά, ξοπίσω από την κοπέλα με το ποδήλατο. Το κίτρινο φόρεμά της είχε ανασηκωθεί ψηλά, αποκαλύπτοντας τα κάτασπρα πόδια της, κάτι που ο Νικόλας δεν μπόρεσε να μην προσέξει.